

**KTH Arkitektur
och samhällsbyggnad**

Författare:
Iryna Hauska
E-post: irynahauska@gmail.com

KONSTENS ROLL I SAMTIDA ARKITEKTUR

Examinator/ handledare:
Magnus Rönn, Docent
Arkitekturskolan

UPPSATS I FORT- OCH VIDAREUTBILDNINGSKURSEN:
Att tävla i arkitektur och stadsbyggnad, AD249V, 7.5 hp
Arkitekturskolan, Kungliga Tekniska Högskolan, KTH, Stockholm, VT 2014

Kapitel 1.

Inledning

Bakgrund

Jag är en yrkesverksam konstnär, medlem i KRO och mitt intresse ligger i det offentliga området, nutida konst och arkitektur. Under mina tidigare studier hade jag inte fått möjlighet att studera tävlingsregler och processer. 2013-2014 går jag en kurs om offentlig konst som befinner sig på Konstfack, där diskuterar vi gestaltningsprocesser från konstnärliga perspektiv. Flera av dagens offentliga konstnärliga uppdrag har gjorts genom olika tävlingar och därför det är intressant för mig och viktigt för andra konstnärer att kunna hur nuvarande tävlingsprocesser fungerar.

Lagen om offentlig upphandling

Tävlingar i konst och arkitektur är reglerade i LOU (Lagen om offentlig upphandling) som följer EU:s tjänstedirektiv 2004/18/EG. Tävlingar kan vara idétävlingar eller projekttävlingar. LOU reglerar projekttävlingar i konst och arkitektur. Dessa kan antingen vara allmänna utan begräsning eller inbjudna med deltagare utvalda genom prekvalificering. Urvalet av deltagare till projekttävlingar regleras i LOU kap 14, § 4 på följande sätt:

En projekttävling får begränsas till ett visst antal tävlingsdeltagare. Den upphandlande myndigheten ska ange kriterier för urvalet av deltagare. Antalet tävlingsdeltagare som inbjuds ska vara så stort att effektiv konkurrens uppnås.

Bestämmelserna om juryns kompetens och uppgift i projekttävlingar finns i LOU, kap 14, § 7. Minst en tredjedel ledamöterna ska vara i samma kvalifikation som de tävlande. Juryns uppgift är att peka en vinnare. Regleringen har följande ordalydelse:

En jury ska utse vinnande bidrag i en projekttävling. Ledamöterna i juryn ska vara fysiska personer som är oberoende i förhållande till deltagarna i projekttävlingen. Om det krävs särskilda yrkesmässiga kvalifikationer för att få delta i en projekttävling, ska minst en tredjedel av ledamöterna i juryn ha motsvarande kvalifikationer.

Bedömningen av tävlingsförslagen regleras i LOU, Kap 14, § 8. Juryn ska granska förslagen självständigt utifrån kriterierna i annonseringen (inbjudan). Föreskriften ser ut så här:

Juryn ska vara självständig i sina yttranden och beslut. Ett tävlingsbidrag får presenteras för juryn endast på ett sådant sätt att det inte framgår vem som har lämnat ett enskilt bidrag. Anonymiteten ska gälla fram till dess juryn har lämnat sitt yttrande eller meddelat sitt beslut. Vid granskningen får endast de kriterier som angetts i annonsen om projekttävlingen beaktas.

Enligt LOU ska juryn protokollföra bedömningen av tävlingsförslagen. I LOU, kap 14, § 9 föreskrivs att juryn skriftligen ska dokumentera, motivera och redovisa val av vinnare:

Juryn ska lämna ett av ledamöterna undertecknat protokoll i vilken tävlingsbidragen rangordnas. Protokollet ska innehålla en motivering till rangordningen samt

de kommentarer och klargöranden som det kan finnas behov av att göra. Tävlingsdeltagarna kan vid behov uppmanas av juryn att besvara frågor som juryn har noterat i protokollet i syfte att klargöra projektets alla aspekter. Fullständiga protokoll ska upprättas över dialogen mellan ledamöterna i juryn och tävlingsdeltagarna.

Syfte

Denna studie undersöker tävlingar i konst och arkitektur. Avsikten är:

- Att beskriva skillnader och likheter i villkoren för arkitekter och konstnärer i tävlingar med utgångspunkt från två tävlingar.
- Att förstå prekvalificeringen i tävlingar – hur arkitekter och konstnärer blir utvalda till tävlingar.
- Att granska arrangörens motiv för urval av kandidater i tävlingar med konstnärliga uppgifter.

Frågor

De frågor som jag vill belysa i studien är:

- Vilka likheter och skillnader finns i inbjudan och tävlingsprogram?
- Hur är tävlingsuppgiften beskriven?
- Vilka utfästelser ges till vinnaren?
- Vilken ersättning får tävlande?
- Vilka är inlämningskraven för kandidaternas intresseanmälan?
- Hur motiverar arrangören urvalet av kandidater?

Metod och material

Denna undersökning är en fallstudie av två tävlingar med prekvalificering:

- Fall 1: Idétävling Kulturaxeln Vänersborg med 49 intresseanmälningar. Denna tävling är godkänd och arrangerad i enlighet med gällande tävlingsregler.
- Fall 2: Konstnärlig gestaltning till Kungstorget-Hasselbacken i Uddevalla med 140 intresseanmälningar. Denna tävling tillämpar inte tävlingsreglerna.

Fallen är två tävlingar med konstnärlig gestaltning som tävlingsuppgift och som har konstnärer i tävlingsteamet. Det är också motivet för varför jag valt att undersöka dessa två tävlingar.

Det empiriska materialet består av tävlingshandlingar (inbjudan, tävlingsprogram och kompletterade information på hemsidor om tävlingarna), enkätsvar och internetinformation.

Analysmetoden som jag använd är dels upprättande av kriterier för jämförelse i tabellform och närläsning av texter. Jämförelsekriterierna är:

- Arrangör (kommun, förvaltningar)
- Syfte med tävlingen
- Antal tävlande (profession/team)
- Arvode (ersättning till tävlande)
- Tävlingsuppgift
- Intresseanmälan (krav på handlingar)
- Urvalskriterier
- Beslut om tävling (godkännande/samråd)
- Löfte till vinnare om uppdrag
- Tävlingsregler (reglar som använts i fallen)

För att få information om urvalet av tävlande och hur arrangören motiverar besluten har dels skickat frågor till namngivna företrädare i urvalsgrupper för prekvalificering av kandidater och dels granska hemsidor hos Vänersborg och Uddevalla. Följande fem frågor har ställts till urvalsgrupperna:

1. Vem utsåg ledamöter i urvalgrupp/motsvarande?
2. Var och hur har tävlingen/inbjudan marknadsförts?
3. Hur gick du till väga för att välja ut kandidater till tävlingen?
4. Vilken information i kandidaternas intresseanmälningar var viktigast för din bedömning av deras kompetens?
5. Vilka bedömningskriterier spelades störst roll ditt val av deltagare till tävlingen?

Kapitel 2.

Tävlingar i konst och arkitektur

Tävlingssystemet

Stina Hagelqvist (2010) skriver i sin avhandling att arkitekttävlingen som forskningsfält vuxit fram under de senaste tio åren och kan sägas ha bedrivits utifrån olika perspektiv: akademisk uppgift, professionell praktik, arkitekturpolitisk fråga och som en marknadsekonomisk angelägenhet.

Skolan för arkitektur och samhällsbyggnad vid KTH har sedan 2004 bedrivit forskning kring arkitekttävlingen utifrån främst ett professionellt perspektiv, vilket resulterat i studier som *Jämförande analys av arkitekttävlingar: erfarenheter från tre nordiska länder* och *Arkitekturtävlingar: erfarenheter från Finland* av Reza Kazemian, Magnus Rönn och Charlotte Svensson. Charlotte Svenssons licentiatavhandling *Arkitekttävlingar: om konsten att hitta en vinnare* fokuserar på juryarbetet, bedömningsprocessen, värderingen av tävlingsförslag, bedömningskriterier och arkitektonisk kvalitet (Svensson, 2008).

Enligt Svensson (2008) har arkitekttävlandet utvecklades ur två parallella system, dels via tävlandet på marknaden och dels genom de franska akademiernas arkitektutbildningar under slutet av 1700-talet. I akademierna skolades arkitekterna in i tävlandet, spåren av detta finns kvar i den moderna undervisningens kritiktillfällen och tävlingsverksamhet hos Sveriges Arkitekter (<http://www.arkitekt.se/tavlingar>).

Marknadens tävlingar utvecklades parallellt med akademiernas, men de var första oreglerade och gällde i regel exceptionella projekt. På 1910-talet stabiliserades tävlingssystemet i sin nuvarande form i Sverige. Även om dagens tävlingsregler är mer detaljerade och noggranna så är de grundläggande principerna samma som de som antogs av arkitektorganisation år 1916. Genom det ökande antalet tävlingar blev det möjligt för fler arkitekter att få uppdrag från offentliga byggherrar i samband framväxten av industrisamhället (Svensson, 2008).

Tävlingssystemet förnyades 1994 då projekttävlingar togs upp i EU:s direktiv för offentlig upphandling (2004/18/EG). Reglerna överfördes till Lagen om offentlig upphandling. En projekttävling är därmed en av de upphandlingsformer som skall användas om ett projekt i offentlig regi som har en budget som överstiger 200 000 euro (Svensson, 2008).

Konst och arkitektur

Konst och arkitektur har ett gemensamt regelverk. Dessa tävlingsregler delar inledningsvis in tävlingar på två sätt: efter art och efter form (<http://www.arkitekt.se/s12794>).

Tävlingsarten kan antingen vara projekttävling, där syftet är att få fram ett förslag till förverkligande, eller idéttävling där syftet är att få fram olika principer för lösning av en uppgift utan någon uttalad ambition om förverkligande. Formen på en tävling kan vara antingen allmän eller inbjuden. En allmän tävling är öppen för alla som vill tävla medan en inbjuden tävling är till för namngivna inbjudna. Både Sveriges arkitekter

och KRO (Konstnärernas riksorganisation) står som företrädare för de tävlande i regelverket.

Fallen

De både studerade tävlingar har varit projekttävling/idétävlingar med begränsat deltagande. Fyra/fem deltagare/team har i respektive tävlingen blivit utvalda att delta i tävlingen. Det var således bara 4 % av konstnärerna som gick vidare till tävlingen i Uddevalla (4/5 av 140). I tävlingen i Vänersborg var det 8 % av sökande team som blev utvalda till tävlingen (4 av 49). Konkurrenten om platser i tävlingarna har varit mycket hård i båda fallen.

Den professionella tävlingskulturen för konstnärer och arkitekter

På Sveriges Arkitekters hemsida finns information om kommande, genomförda och pågående arkitektävlingar (tävlingar under bedömning). Dessutom finns där dokumentation av svenska arkitektävlingar och europeiska tävlingar för arkitekter under 40 år (EUROPAN). Vidare har hemsidan länkar till utländska webbplatser med tävlingar samt nedladdningsbara tävlingsregler för svenska tävlingar inom arkitekternas, ingenjörernas och konstnärernas verksamhetsfält. Det är mycket enkelt att hitta tävlingsinformation på hemsidan.

Konstnäsalliansen har den bästa hemsidan om uppdrag och tävlingar till konstnärer. På Konstnärernas Riksorganisation (KRO) hemsida är det möjligt att läsa tävlingsreglerna under rubriken Rådgivning. Så också på Skulptörförbundets hemsida. På Statens konstråds hemsida finns båda tävlingsregler och ett urval av annonserade tävlingar, framför allt för unga oetablerade konstnärer. Rådet till konstnärerna från dess organisationer är att framför allt hävda sina intressen via avtal:

"I alla uppdragssituationer som man kan tänkas hamna i som konstnär bör man alltid ingå ett avtal. Avtalet är ett viktigt verktyg för båda parterna - det är där det framgår till exempel vad som ska ställas ut, vad för ersättningar som ska utgå och vem som är ansvarig för olika delar av arbetet." (MU vägen till ett avtal 2009, sid. 43)

Jag har inte funnit någon gemensam hemsida eller webbplats för konstnärer där alla godkännande tävlingar publiceras. Det finns ingen professionell organisation som på samma sätt som för arkitekterna tar tillvara konstnärernas tävlingsintresse. Enskilda webbplatser annonserar tävlingar, men det finns inte något centraliserad tävlingskultur för professionella konstnärer. Av detta skäl är det mycket svårt för enskilda konstnärer att hitta information om godkända tävlingar.

Kapitel 3.

Två tävlingar – en jämförelse

	Tävling om konstnärlig gestaltning till Kungstorget-Hasselbacken i Uddevalla	Idétävling Kulturaxeln Vänersborg
Arrangör	Uddevalla kommun	Vänersborgs Kommun
Syfte med tävlingen	<ol style="list-style-type: none"> 1. Torgets nya konst ska på ett bra sätt fungera ihop med stadens arkitektur. 2. Den konstnärliga gestaltningen ska vara materialtekniskt och funktionellt beständig. 3. Konsten ska bidra till torgets funktion som mötesplats, en plats där man vill stämma träff. 4. Gestaltningen ska vara en del av ett levande torg där vi eftersträvar utvecklad torghandel och andra typiska torg- och centrumaktiviteter. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Att få fram en högkvalitativ och väl fungerande helhetslösning för Kulturaxeln som en viktig sekvens och mötesplats i Vänersborg. 2. Att utifrån Kulturaxelns unika karaktär skapa en förnyelse för ett trivsamt och spännande stadsrum för framtiden. 3. Att upphandla tjänster av team bestående av arkitekt/ landskaparkitekt och konstnär för det fortsatta uppdraget.
Antal tävlande och tävlingsarvode	Fyra tävlande som får ett skissarvode på 50.000 kr med budget 6-12 miljoner kronor för den konstnärliga gestaltningen.	Fyra tävlande team kommer att väljas ut till i tävlingen. Ersättningen är 150.000 kr per team efter korrekt inlämning av godkänt förslag.
Tävlingsuppgiften i inbjudan	<ol style="list-style-type: none"> 1. Den nya konsten kan vara placerad någonstans på det sluttande torget och/eller utanför Hasselbackshuset nere vid ån. Nedanför trappan utanför Hasselbackshusets västra gavel kommer eventuellt ett utomhuscafé att anläggas. 2. På Kungstorget finns idag en rytartstaty av Teodor Lundberg från 1915. Statyn skildrar kung Karl X och Erik Dahlberg som hyllning till att Bohuslän blev svenskt 1658. 3. Torgets nedre södra sida kommer att ha några busshållplatser längs gatan. 	<p>Tävlingsuppgiften är en idétävling, där kommunens ambition är att genomföra helhet eller delar av vinnande förslag. För mark och byggnader tillhörande Statens fastighetsverk och Svenska kyrkan finns inga klart uttalade ambitioner om ett genomförande.</p> <p>Tävlingsuppgiften är att utifrån Kulturaxelns unika karaktär utarbeta en sammanhållen gestaltning och helhetslösning.</p> <p>Tävlingsuppgiften kommer att preciseras i programmet.</p>
Reglar	<p>Gemensamma tävlingsregler för konstnärer och arkitekter. Dessa regler tillämpas bara i Vänersborg. Lagen om offentlig upphandling gäller samtliga projekttävlingar med offentlig arrangör</p>	

Av tabellen framgår att det finns likheter och tydliga skillnader mellan tävlingarna i fråga om villkor. Likheten ligger i begränsningen av antalet deltagare, arrangören som offentlig i båda fallen och sättet att formulera tävlingsuppgiften. De stora skillnaderna avser ersättningar och tävlingsvillkor. Förklaringen till dessa skillnader måste sökas utanför reglerna. Det är enbart tävlingen i Vänersborg som tillämpar tävlingsreglerna.

De fem tävlande konstnärerna i Uddevalla får nöja sig med ett skissarvode på 50.000 för inlämnade förslag till konstnärliga gestaltningen. Budget för genomförandet av

förslaget till konstverk är 6-12 miljoner kr. Teamen i Vänersborg får 150.000 kr i ersättning för inlämnade tävlingsförslag.

Arrangören i Vänersborg är tydlig med uppdrag till vinnaren. Kommunen ska efter genomförd tävlingen förhandla med vinnaren om gestaltningsuppdrag utan föregående annonsering om projektet drivs vidare.

I inbjudan till tävlingen i Uddevalla finns information om att det är ”... *fritidsnämnden som fattar beslut om vilket förslag som ska antas och förverkligas... Nämnden förbehåller sig dock rätten att inte genomföra något av de inkomna förslagen.*” Arrangören av tävlingen i Uddevalla garanterar inte gestaltningsuppdrag till vinnare. Det är inte juryn utan den politiska nämnden tas beslut i frågan. Vad ska man säga till alla de 140 konstnärer som lagt sin tid på en tävling där vinnare garanteras inte att få något gestaltningsuppdrag? Trots de osäkra villkoren om fortsatt uppdrag till vinnaren är det 140 konstnärer som ansöker om deltagande i tävlingen.

Kapitel 4.

Motiv för urval av tävlande

Det är stora skillnader i sättet som urvalet av kandidater redovisas och motiveras i de två tävlingarna. I Vänersborgs-tävlingen finns det ett formellt motiverat beslut. Här är valet av kandidater redovisat i juryprotokollet, som är offentligt tillgängligt på hemsidan hos Sveriges Arkitekter. Juryn motivering i utvärderingsprotokoll 2010-06-10 låter så här:

- Nr. 9 Sweco Architects AB Torbjörn Andersson, PeGE Hilling och Pia Hedström. Teamet har i sin intresseanmälan visat på intressanta reflektioner kring tävlingsuppgiftens komplexitet och spännvidd.
- Nr 15.Nyréns Arkitekter och Peter Johansson/Barbro Westling. Teamet har i sin intresseanmälan presenterat en gemensam programförklaring som visar på god förståelse för gränsövergripande arbetssätt och stadsrumsutveckling.
- Nr 39. Benthem Crouwel, Manda Works och Daniel Svensson. Teamet besitter en intressant spännvidd och kompetens, från stora prestigefyllda byggnadsprojekt till omgestaltning av mindre stadsrum.
- Nr 47. Gunilla Svensson Arkitektkontor och Maria Hellström Reimer. Teamet har i sin intresseanmälan visat på god förståelse för tävlingsuppdragets art och teamets sammansättnings betydelse för dynamiska lösningar.

Motsvarande information går inte att hitta om deltagarna till den konstnärliga gestaltningen av Kungstorget-Hasselbacken i Uddevalla. På webben finns bara inbjudan till tävlingen och situationsplan, som fungerar som program till tävlingen. Kompletterande information om tävlingsuppgiften har därefter lagts ut på hemsidan. Inbjudan och tävlingsprogram flyter in i varandra.

Namnen på de fem utvalda teamen av konstnärer till tävlingen i Uddevalla har redovisats i både lokalprocess (Bohusläningen) och på kommunens hemsida. Konstnärerna presenteras med namn som vid klick hänvisar till deras hemsidor. Följande konstnärer blev inbjudna till tävlingen.

- Jonas Dahlberg
- Monika Gora
- Eva Hild
- Kent Karlsson
- Annika Oskarsson & Thomas Nordström

Jag har inte kunnat finna några tydliga motiveringar hos arrangören om urvalet av kandidater. Så här svarar Carl Casimir, som företräder arrangören, på min fråga om motiven bakom valet av deltagare till tävlingen:

Vi har inte formulerat några motiveringar för valet av vilka som ska tävla... Det skulle nog bli både tjatigt och ytligt. Det kommer vi däremot att göra inför beslutet om vem som vinner tävlingen.

Vänersborgs-tävlingen är tydligt uppdelad i särskilda dokument för inbjudan och tävlingsprogram. Inbjudan till tävlingen håller tydliga inlämningskrav. Det är lätt att förstå vad en intresseanmälan skall innehålla. Också programmet till tävlingen är tydligt med rubriker som beskriver tävlingsuppgift och inlämningsvillkor.

Samma klargörande information återfinns inte i Uddevalla-tävlingen. Här finns enbart en kombinerad inbjudan/program till tävlingen samt en kart över tävlingsområdet. Det finns inget tävlingsprogram som beskriver uppgiften inlämningsvillkoren för tävlingsförslagen.

I Uddevalla-tävlingen har arrangören redovisat kompletterad information till utvalda konstnärer med nya tider för tävlingsprocessen, handlingar som beskriver medborgardialogen bakom tävling, foto på området och en muntlig presentation av tävlingsuppgiften. Den muntliga redovisningen gjordes under heldag med samtliga tävlande. I efterhand har också kommunen redovisat tilläggsinformation på hemsidan om arvode, inlämningskrav mm. Arvodet till konstnärerna höjdes från 35 000 kr i inbjudan till 50 000 kr.

Kapitel 5.

Prekvalificering

Det har varit svårt att få svar på frågorna till ledamöterna i urvalsgrupperna i Uddevalla och Vänersborg. Jag har bara lyckats kommunicera med en person i respektive tävling. Övriga ledamöter i urvalgrupperna har inte svarat. Ledamöterna har blivit oroadade över mitt intresse över tävlingen. Så till exempel har konstkonsulten till den konstnärlig gestaltning i Uddevalla bara skickat kort svar på mina frågor och i övrigt hänvisat till Carl Casimir, som är kommunantikvarie i Uddevalla.

1. Valet av ledamöter till urvalsgruppen

Vänersborgs-tävlingen

Göran Vogel-Rödin beskriver beslutsprocessen vid valet av ledamöter till urvalsgruppen i Vänersborg på följande sätt:

Formellt beslutade Vänersborgs kommun att man ville genomföra en idétävling öppen för team bestående av arkitekt/landskapsarkitekt tillsammans med konstnär. Tävlingen skulle genomföras i samarbete med Sveriges Arkitekter, som har en tävlingsavdelning med stor erfarenhet. Programunderlaget var då redan framarbetat. Tävlingen genomfördes som projekttävling. Alltså en öppen inbjudan till intresseanmälan för projekttävling för fyra team.

Formellt beslutade Vänersborg kommun vem som skulle välja ut vilka 4 team som skulle inbjudas att tävla. Det var stadsarkitekten som föreslog vilka som skulle vara urvalsgruppen, efter dialog med mig.

Urvalsgruppen bestod av Magnus Wångblad, stadsarkitekt i Vänersborg, Leif Löf, stadsarkitekt i Trollhättan, Göran Vogel-Rödin projektledare Offentlig miljö som konstform och Kajsa Frostensson, konsthallsföreståndare Vänersborgs Konsthall.

Uddevalla-tävlingen

Carl Casimir, kommunens konstansvarige, beskriver beslutsprocessen bakom valet av ledamöter till urvalsgruppen så här i pressen:

Förslaget är inte ett rent tjänstemannaförslag, det är en kombination av många röster och viljor... Sammanhanget har funnits och varit levande i flera år genom torgrågan och frågan om centrum... Konstnären Janolof Bengtsson hade en idé till medborgardialogen om att göra tävling. Men att ordna tävling hade diskuterats länge. De ramar som de tävlande konstnärerna nu har att rätta sig efter kommer däremot från både medborgarförslag och medborgardialog som hållits.

Förslaget om att anordna en konståvling kom från konstnären Janolof Bengtsson. Samme konstnär som nu blir konsult och får arvode för att arbeta med tävlingen... Men han var inte konsult när han lämnade förslaget. Han kunde istället valt att vara en av de tävlande men avstod eftersom han hellre ville fungera som konsult.

Jag ville ha med de två konsulterna som jag jobbade med då skulpturen vid museet kom till, nämligen Janolof Bengtsson och Peder Josefsson för deras kompetens och

engagemang. Sen är även kompetensen från kommunens landskapsarkitekt Tina Wigforss och kultur- och fritidschef Katarina Hansson viktig.¹

2. Marknadsföringen av tävlingen/inbjudan

Vänersborgs-tävlingen

Så här svarar Göran Vogel-Rödin på frågan om hur tävlingen marknadsförts:

Utifrån det tävlingsprogram som utarbetats, skrevs en inbjudan till intresseanmälan för projekttävling, Idétävling Kulturaxeln Vänersborg. I detta preciserades kriterier för urvalsprocessen och målet med tävlingen.

Först och främst annonserades detta genom OPIC och TED i hela Europa. Samt om jag inte minns fel även genom Sveriges Arkitekter och KRO. Det genomfördes också ett informationsmöte i Vänersborg, som videofilmades och lades ut på YouTube.

Uddevalla-tävlingen

Carl Casimir bild av marknadsföringen ser ut så här:

Tävlingen marknadsfördes genom annons i KRO-tidningens nyhetsblad, Bohusläningen, G-P, Sydsvenska dagbladet och Dagens nyheter, samt på kommunens hemsida, dessutom gjorde vi utskick till kanske ett 70-tal konstnärer som vi ville skulle ha kännedom om tävlingen.

3. Kriterier för urval av konstnärer/team

Vänersborgs-tävlingen

Göran Vogel-Rödin redovisar kriterierna bakom urvalet av team på följande sätt:

Kriterierna för urvalet fanns egentligen inskrivna i inbjudan. Dessa var dels formella tekniska krav som skulle uppfyllas och dels var det krav som handlade om bedömning av gestaltningsförmågor och konstnärliga kompetenser. Förutom den formella delen och att bedöma arkitekternas och konstnärernas förmåga, gestaltning och konstnärlig kompetens, så lades också vikt vid att bedöma teamens förmåga att verkligen fungera som team.

Uddevalla-tävlingen

Carl Casimir beskriver grunderna för valet av konstnärer/team så här:

Känslor, Estetik, Skicklighet, Intellektuell stimulans, Kreativitet var de fem huvudkriterierna vi arbetade med, därefter diskuterade vi också utifrån konst i stadsbyggnadstradition, förhållning till traditionella torgaktiviteter, konst som mötesplats, konsten för sin egen skull, utmanande och unikt.

¹ <http://upphandling24.idg.se/2.1062/1.535254/stockholms-stad-anklagas-for-att-konstra-med-konsten>

4. Information för bedömning av kandidaternas kompetens

Vänersborgs-tävlingen

Göran Vogel-Rödin beskriver följande faktorer som särskilt avgörande för bedömningen av teamens kompetens i deras intresseanmälningar:

Det var framförallt referensarbeten som bifogats till intresseanmälan, urvalsgruppens personliga kunskaper och tolkning av hur teamen skulle fungera som team.

Uddevalla-tävlingen

Så här redovisar Carl Casimir informationen bakom bedömningen av kandidaternas kompetens för uppgiften:

Valet har varit svårt då så många duktiga konstnärer svarat och vi tackar för alla anmälningar. Motivet till urvalet av dessa fem har baserats på en bedömning av konstnärernas förmåga vad gäller: estetik, skicklighet, intellektuell stimulans, kreativitet, känslor, hållbarhet, attraktiv mötesplats, konsten för sin egen skull, utmanande och unikt, ljus och vatten, kvalitet, tillgänglighet och helhetstänkande.²

5. Sättet att utse deltagare till tävlingen

Vänersborgs-tävlingen

Det viktigaste kriteriet för valet av kandidater till tävlingen beskriver Göran Vogel-Rödin på följande sätt:

Det var urvalsgruppens sammanvägda bedömning av ovanstående kriterier. Alltså arkitektkontorens kompetens, konstnärernas kompetens, bedömning av teamens sammansättning samt teamens egen syn och vision inför tävlingsuppgiften.

Uddevalla-tävlingen

Carl Casimir beskriver de viktigaste bedömningskriterierna vid valet av konstnärer/team så här:

(Viktigast var hur) man förväntades jobba med ljus och vatten, förmåga att hantera stora volymer som förändras och där nya saker ska kunna hända (torget som det flexibla rummet), hur konsten ska klara årstidsväxlingar, vara spektakulär, eventuellt med färg, utgöra något hållbart, något som knyter an till Uddevalla, är flerfunktionellt, användbart, startar tankar man inte tänkt tidigare, som är tillgängligt och barnvänligt men inte en lekskulptur, interaktion och lekfullhet.

² <http://www.uddevalla.se/4.64368c441441eae8b9f179d.html>

Kapital 6.

Slutsatser och diskussion

Granskningen och jämförelsen av de två tävlingarna med deltagande av konstnärer kan sammanfattas i följande fem slutsatser:

1. Inbjudan till och tävlingsprogrammet till Vänersborgs-tävlingen följer godkända tävlingsregler. Handlingarna beskriver tävlingsvillkoren och inlämningskraven mycket tydligare jämfört med Uddevalla-tävlingen.
2. Tävlingsuppgiften är öppet formulerad tolkningsbar i båda tävlingarna. Programhandlingarna fungerar mer som inspirationskällor för deltagarna än som recept för gestaltningen.
3. Arrangörerna utlovar samma ersättning till deltagarna vid inlämning av godkänt förslag. Ersättningen till Vänersborgs-tävlingen är mycket högre än vid Uddevalla-tävlingen. Det beror sannolikt på att tävlingen följer godkända regler och arrangeras i samverkan med Sveriges Arkitekter. I det fall som kommunen väljer att gå vidare lovar kommunen att uppta förhandlingar med det vinnande teamet om fortsatt uppdrag. Trots de påtagligt sämre ersättningsvillkoren i Uddevalla-tävlingen är det många flera kandidater som anmält sitt intresse för tävlingen. Det är oklart i inbjudan om vinnare i Uddevalla får fortsatt uppdrag. Kommunen hänvisar bara till kommande beslut och budget för genomförande.
4. Inlämningskraven i inbjudan och tävlingsprogrammet är tydligt och klart formulerade i Vänersborgs-tävlingen. Så är det inte fallet i Uddevalla-tävlingen. Här har arrangören i efterhand lämnat kompletterande uppgifter om tävlingsprocessen i efterhand på hemsidan. Inbjudan och tävlingsprogram flyter samman i Uddevalla-tävlingen.
5. Arrangören av Vänersborgs-tävlingen har redovisat kriterier i inbjudan bedömningen av intresseanmälningar och motiverat valet av team till tävlingsuppgiften. Uddevalla-tävlingen saknar en tydlig redovisning av grunder för valet och konstnärer/team till tävlingen. Arrangören har inte heller motiverat sitt urval av kandidater.

Konstnärerna har en svagare position i samhället jämfört med arkitekterna visar i tävlingarna. Statens konstråd inrättades 1937 på initiativ av regeringen för att stärka konstens roll i samhällsbyggandet. Målet var att lyfta fram konsten i samhället och göra den allas egendom. En procent av kostnaden för det offentliga byggandet skulle avsättas till konstnärlig gestaltning. Trots det stolta målet arrangerar statens konstråd få tävlingar för konstnärer.

Enprocent-regeln är gällande vid nybyggnation, ibland även om- och tillbyggnad. Inom en del statliga verk, landsting, regioner och kommuner är principen införd i den årliga nettoinvesteringsbudgeten. Anslaget är knutet till ett projekt. Det finns i Sverige ingen lag eller förordning som föreskriver hur och när enprocent regeln ska tillämpas för konstnärlig gestaltning. Enprocent-regeln är en frivillig överenskommelse (Ingen re-

gel utan undantag, Enprocent regeln för konstnärlig gestaltning av offentlig miljö, Konstnärsnämnden 2013).

Under åren 2010–2013 har Statens konstråd samarbetat med Boverket, Riksantikvarieämbetet och Statens centrum för arkitektur och design (tidigare Arkitekturmuseet) i ett regeringsuppdrag för att utveckla en helhetssyn på gestaltning i planering och byggande. Enligt kanslichefen för Statens konstråd står Sverige inför en period med stora behov av nybyggnation och ombyggnation. Om viljan växer sig stark kan konstnärlig gestaltning bli en självklar del vid all byggnation, då har vi alla möjligheter att i den här formen se till att konsten är en självklar del av samhället, säger kanslichefen.

På webbsidan hos Stockholm stad finns en kritisk artikel med rubriken ”Stockholms stad anklagas för att konstra med konsten” av Per Eriksson som refererar till Konstnärssalliansen.³ Tony Ross, ordföranden i konstnärssalliansen anklagar Stockholms stad för att utestänga konstnärer från uppdrag. Enligt Ross "mörkar" beställaren urvalet av leverantörer till konstnärliga projekt.

En annan kritisk punkt är att LOU efterlevs. Tony Roos vill att alla konstnärer ska ha lika chans till offentliga uppdrag. Han anser att Stockholms stads kulturförvaltning ignorerar lagen om offentlig upphandling och ser en systematik brist i kommunens agerande.

– De anser att man hela tiden har rätt att göra undantag från skyldigheten att utannonsera uppdrag, säger Tony Roos i artikeln. Han säger att Stockholms konstråd gör godtyckliga val inom stängda dörrar när konstnärer väljs ut. Det enda rätta vore att på webben utannonsera samtliga konstnärsuppdrag, så att alla konstnärer erbjuds samma villkor.

Konstnärssalliansen ser en bristande öppenhet. Varken på konstrådets hemsida eller i protokoll framgår när i tiden ett gestaltungsuppdrag beställs och när man avser teckna avtal med vald konstnär. Tony Roos har tagit flera konstupphandlingar till domstol med syftet att ge alla konstnärer lika chans i upphandlingsprocessen. Några är vunna och andra förlorade.

Charlotta Johansson undersöker i sitt examensarbete ”Upphandling av konst”: upphandlingslagstiftning inom EU, upphandlingsprocessen, undantag från kravet på annonsering vid upphandling av konst och analyserar några aktuella rättsfall. Charlotta uttrycker att ...”*Det bör vara möjligt att utvärdera konstnärliga anbud med saklighet och opartiskhet. Av stor vikt är att myndigheten är konsekvent i sin bedömning och att den använder sin kunskap och erfarenhet på samma sätt gentemot samtliga anbud. I dessa situationer är det särskilt viktigt att utvärderingen sker av en grupp personer från den upphandlande myndigheten och inte endast en person. Denna grupp av personer bör inneha den kunskap och erfarenhet som krävs för att utvärderingen ska betraktas som trovärdig.*”

Det finns mycket att göra tycker jag för att ge alla konstnärer lika chans i upphandlingsprocessen under en tävling. Tävling i Uddevalla är ett exempel på en dold process där inbjudan och tävlingsprogram flyter samman på ett oklart sätt. Också inläm-

³ Se <http://upphandling24.idg.se/2.1062/1.535254/stockholms-stad-anklagas-for-att-konstra-med-konsten>

ningskraven i inbjudan och kriterierna för urvalet av kandidater till tävlingen är otydliga i tävlingen. En bidragande orsak kan vara bristen på extern granskning och kontroll av tävlingen från KRO. Kommunen har också valt att gå från de generella tävlingsreglerna och göra en egen reglering av tävlingen.

Källor

Litteratur

Charlotte Svensson *Arkitektävlingar, om konsten att hitta en vinnare*, Stockholm 2008

Konstnärsnämnden *Ingen regel utan undantag Enprocent regeln för konstnärlig gestaltning av offentlig miljö*, Stockholm 2013

Tävlingsregler

MU-vägen till ett avtal, Stockholm 2009

Rönn, prekvalifiering

Stina Hagelqvist *Arkitektävlingen som föreställning, Den svenska arkitektävlingens ideologiska, institutionella och professionella villkor under 1900-talets första hälft*, Stockholm 2010

Charlotta Johansson *Upphandling av konst (Undantag av konstnärliga skäl)*, Lund 2010

Hemsidor

Sveriges Arkitekter <http://www.arkitekt.se>

KRO <http://www.kro.se>

KFA Konstnärsförbundet Alliansen <http://www.konstnarsalliansen.se>

Statens konstråd <http://www.statenskonstrad.se>

Uddevalla kommun <http://www.uddevalla.se>

Vänersborgs kommun <http://www.vanersborg.se>

Tävlande (inbjudna i Idétävling Kulturaxeln Vänersborg)

Sweco Architects AB Torbjörn Andersson, PeGE Hilling.

<http://thorbjorn-andersson.com>

Pia Hedström <http://www.piahedstrom.com>

Nyréns Arkitekter Peter Johansson/Barbro Westling.

<http://www.peterjohanssonbarbrowestling.com>

Bentham Crouwel <http://www.benthamcrouwel.nl>

Manda Works <http://www.mandaworks.com>

Daniel Svensson

Gunilla Svensson Arkitektkontor <http://gunillasvensson.se>

Maria Hellström Reimer

Konstnärlig gestaltning till Kungstorget-Hasselbacken i Uddevalla.

- Jonas Dahlberg <http://www.jonasdahlberg.com>
- Monika Gora <http://www.gora.se>
- Eva Hild <http://evahild.com>
- Kent Karlsson <http://www.kentkarlsson.net>
- Annika Oskarsson <http://www.annikaoskarsson.com>
- Thomas Nordström <http://www.tno.nu>